

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

1. Intelektinės nuosavybės sąvoka

Pagal CK 1.1 straipsnio 1 dalį, civilinės teisės reguliavimo dalyku yra ne tik turtiniai santykiai, bet ir asmeniniai neturtiniai santykiai, o taip pat su turtiniais susiję asmeniniai neturtiniai santykiai (CK 1.1 str. 1 d.). Civiliniai įstatymai civilinės teisės objektais pripažįsta intelektinės veiklos rezultatus – mokslo, literatūros ir meno kūrinius, išradimų patentus, dizainus bei kitus tokios veiklos rezultatus (CK 1.111 str. 1 sak.), taip pat asmenines neturtines ir turtines teises, kurias įstatymai suteikia minėtų intelektinės veiklos rezultatų kūrėjams ar gamintojams (CK 1.112 str. 1 d., 1.114 str. 1 d.). Šiuos santykius dar įprasta vadinti ir specialiu terminu – *intelektinės nuosavybės teisiniai santykiai*.

Intelektinės nuosavybės teisė skirta ne tik saugoti kūrybinės veiklos rezultatus (kūrinius, išradimus, žymenis, topografijas, dizainus, augalų veisles) ir šių rezultatų kūrėjų ar išradėjų teises, bet ir su kūrybos rezultatais susijusią veiklą: kūrinių atlikimą ir dėl to atsirandančias atlikėjų teises, investicijas, patirtas gaminant (išleidžiant, transliuojant ir pan.) kūrybinės veiklos rezultatus (produktus) (pvz., fonogramos, duomenų bazės, transliacijos, audiovizualiniai įrašai, filmų įrašai) ir jas patyrusių asmenų teises, sąžiningą konkurenciją. Taigi intelektinės nuosavybės apsauga, kaip matome, suprantama plačiau, t. y. aprėpia ne tik kūrybos rezultatus, bet ir su ja susijusios veiklos rezultatus. Todėl intelektinės nuosavybės teisė yra kompleksinis sudėtingas teisės institutas, kurį galima laikyti netgi atskira privatinės teisės šaka.

Tačiau jau dabar galime paminėti, kad, atsižvelgiant į tai, jog intelektinės nuosavybės apsaugos objektai yra skirtingi, skirtingi ir jų apsaugos tikslai bei apimtis. Sukūrus ar pagaminus šiuos objektus, o įstatymų numatytais atvejais dar atlikus ir papildomus veiksmus (pvz., įregistravus tam tikrus objektus atitinkamame valstybės registre), atsiranda teisiniai santykiai, kurie patenka į su turtiniais susijusių asmeninių neturtinių santykių grupę. Kita vertus, visus šiuos objektus vienija bendras bruožas: visi objektai, kurie sukuriama intelektine (protinė, kūrybinė) veikla ar atsiranda su ja susijusios veiklos dėka, yra *nematerialaus pobūdžio ir dėl to laikomi nematerialiu turtu*, o juos apibūdinantis bendras sąlyginis pavadinimas yra *intelektinė nuosavybė*. **Intelektinė nuosavybė suprantama kaip visuma teisių į intelektinės veiklos rezultatus ir su jais susijusius objektus, saugomus pagal įstatymus ir tarptautines sutartis.** Bendros civilinės teisės prasme šie objektai gali būti vadinami nematerialiomis (arba neturtinėmis) vertybėmis, o teisės į juos – asmeninės neturtinės ir turtinės teisės.

Pats terminas „intelektinė nuosavybė“, akcentuojant žodį „nuosavybė“ vertinamas ne vienareikšmiai.

Istoriškai žiūrint, anksčiau buvo vartojami atskiri terminai: literatūros, mokslo ir meno kūrinių nuosavybė arba autorių teisė (angl. *copyright*; pranc. *droit d'auteur*; vok. *Urheberrecht*), o taip pat pramoninė nuosavybė (angl. *industrial property*; pranc. *propriété industrielle*; vok. *gewerbliches Eigentum*) arba patentų (išradymų) teisė, prekių ženklų teisė, pramoninio dizaino teisė ir pan. Tai akivaizdu iš pirmųjų tarptautinių sutarčių, kurios buvo skirtos tarptautiniu mastu reguliuoti kūrybos rezultatų apsaugą. Štai 1883 m. Paryžiaus konvencija buvo pavadinta konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, o 1886 m. Berno konvencija – konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos.

Pozityviojoje teisėje terminas „intelektinė nuosavybė“ (angl. *intellectual property*; pranc. *propriété intellectuelle*; vok. *geistiges Eigentum*) pradėtas vartoti XX a. II pusėje priimtose tarptautinėse sutartyse. 1967 m. liepos 14 d. Stokholme pasirašytos Konvencijos, steigiančios

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

Pasaulio intelektinės nuosavybės organizaciją¹ (angl. *World Intellectual Property Organization*, sutr. *WIPO*) (toliau – PINO konvencija), 2 (viii) straipsnyje buvo numatytas apibendrinamasis terminas „intelektinė nuosavybė“. 1994 m. Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau - TRIPS sutartis)² 1 straipsnio 2 dalyje taip pat vartojamas terminas „intelektinė nuosavybė“. Europos Sąjungos teisės aktuose taip pat priimta vartoti terminą „intelektinė nuosavybė“, „intelektinės nuosavybės teisės“, nors kartais atskirai vartojamas terminas „pramoninė nuosavybė“ arba „komercinė nuosavybė“. Pavyzdžiui, ES Pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad saugoma ir intelektinė nuosavybė, 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/EB skirta taip pat visų intelektinės nuosavybės teisių, kurios suprantamos kaip visos valstybių narių nacionaliniais įstatymais, tarptautiniais sutartimis ir ES teisės aktais saugomos intelektinės nuosavybės teisės, gynimui. 2003 m. liepos 22 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003 dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurių turi būti imamasi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teises, taip pat taikomas visų saugomų intelektinės nuosavybės teisių atžvilgiu.

Tiesa *doktrinoje* termino „intelektinė nuosavybė“ vartojimui ne visada pritariama. Pavyzdžiui, profesorius *Manfred Rehbinder* kritikuoja šį terminą dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirma, pasak jo, dogmatine prasme terminas „intelektinė nuosavybė“ (kritinius aspektus skiriant terminui „nuosavybė“) kildinamas iš anglų utilitaristinės intelektinės nuosavybės teorijos ir Prancūzijos švietimo epochoje propaguotos prigimtinės teisės doktrinos³. Antroji priežastis, kuri trukdo intelektinės veiklos objektus laikyti nuosavybe, yra tai, kad civilinės teisės prasme nuosavybės objektu yra materialūs nuosavybės objektai (daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai). Tačiau šie argumentai laikytini per daug dogmatiniais ir per daug siaurais. Šio termino vartojimo tikslingumą reiktų vertinti daugiau funkcinio ir kompleksinio požiūriu. Galima pritarti, kad civilinės teisės prasme nuosavybės teisės objektais yra tik materialios nuosavybės objektai, tačiau konstitucinė nuosavybės samprata apima ir nematerialią (intelektinę) nuosavybę⁴. Be to, galima kvestionuoti ir tradicinę dogmatinę nuosavybės sampratą pagal bendrą civilinę teisę, - nuo Romos laikų visuomeniniai santykiai pasikeitė, ir šių dienų privatinė teisė kai kuriuos objektus, kurie pagal tradicinę klasikinę civilinės teisės nuosavybės sampratą buvo priskiriami prie materialių daiktų (pvz., pinigai buvo laikomi rūšies požymiais apibūdintais daiktais), dėl specialių savybių laikomi atskira turto rūšimi (pinigai, vertybiniai popieriai, kaip finansinio turto rūšys). Tačiau niekas nesiginčija, kad šie objektai yra nuosavybės objektai ir civilinės teisės prasme. Tęsiant

¹ 1967 m. Konvencija dėl Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos įsteigimo (pakeista 1979 m. spalio 2 d.) Lietuvai įsigaliojo 1992 m. balandžio 30 d. (2008 m. liepos 1 d. PINO narėmis buvo 184 valstybės (žr. prieiga per internetą www.wipo.org). Svarbiausia šios konvencijos reikšmė yra ta, kad ja buvo įsteigta Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacija. Pagrindiniai PINO tikslai yra koordinuoti valstybių ir tarptautinių organizacijų bendradarbiavimą intelektinės nuosavybės apsaugos srityje, užtikrinti egzistuojančių pagal atskiras tarptautines sutartis Sąjungų (pvz., Berno Sąjungos, kurią sudaro visos valstybės, esančios Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos narėmis) administravimą. Šios organizacijos pagrindinės funkcijos susijusios su nacionalinių intelektinės nuosavybės apsaugos įstatymų derinimu ir renginiu, skirtų intelektinės nuosavybės apsaugos gerinimui, rengimu, pagalbos teikimu valstybėms dėl intelektinės nuosavybės klausimų, dalyvavimu rengiant įvairias tarptautines sutartis, skirtas intelektinės nuosavybės apsaugai, tyrimų atlikimu intelektinės nuosavybės srityje, tarnybų, užsiimančių tarptautine intelektinės nuosavybės objektų registracija, veiklos užtikrinimu bei tokių registracijos duomenų skelbimu ir kt.

² 1C priedas prie 1994 m. balandžio 15 d. Sutarties dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos įsteigimo) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620).

³ Apie tai žr. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė*. I tomas. Vilnius: Jusititia, 2008, p. 37-40.

⁴ Žr. LR Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimą dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2000, Nr. 56-1669).

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

argumentacija, taip pat pažymėtina, kad teisių – teisių į intelektinės nuosavybės objektus ir teisių į materialios nuosavybės objektus – pobūdis yra analogiškas: abiejų rūšių teisės yra absoliučios, t. y. išimtinės trečiųjų asmenų atžvilgiu. Tačiau dėl intelektinės nuosavybės objektų specifinių savybių ir nematerialaus pobūdžio, šie objektai laikytini atskiros ne materialios nuosavybės rūšimi, kurios apsauga reguliuojama specialiais įstatymais, o ne bendromis civilinės teisės normomis. Tiesa, kai kuriose jurisdikcijose ir šiandien iš esmės kaip sinonimas „intelektinės nuosavybės“ terminui vartojamas kitas terminas – „nematerialių vertybių teisė“ (pvz., Skandinavijos šalyse (šved. „*Immaterialrätt*“) arba Vokietijoje (vok. „*Immaterialgüterrecht*“).

Apibendrinimas:

Intelektinė nuosavybė – tai įstatymų numatytos teisės, suteikiamos į intelektinę (kūrybinę) veiklą sukuriamus ar dėl su šia veikla susijusios veiklos pagrindu atsirandančius nematerialaus pobūdžio objektus.

2. Intelektinės nuosavybės teisių rūšys

1.1.2.1. Bendrieji klausimai

Ir teisės doktrina, ir pozityvioji teisė intelektinę nuosavybę skiria į *dvi rūšis*:

- (1) autorių teisė, ir
- (2) pramoninės nuosavybės teisė.

Autorių teisė reguliuoja:

- (a) teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius (autorių teisės);
- (b) gretutinės teisės (atlikėjų teisės į atlikimus, fonogramų gamintojų teisės į fonogramas, transliuotojų teisės į transliacijas, audiovizualinio pirmojo įrašo gamintojo teisės į audiovizualinį pirmąjį įrašą;
- (c) *sui generis* teisės (duomenų bazių gamintojų teisės).

Autorių teisės apsauga susijusi su objektais ir veikla kultūros srityje.

Pramoninės nuosavybės teisė reguliuoja:

- (a) teisės į patentus,
- (b) teisės į prekių ženklus, o įstatymų numatytais atvejais ir į kitus žymenis (pvz., firmų vardus, geografines nuorodas, komercinius žymėjimus);
- (c) teisės į pramoninį dizainą;
- (d) teisės į augalų veisles;
- (e) teisės į puslaidininkinių gaminių topografijas;
- (f) teisės į kitus pramoninės nuosavybės objektus (pvz., komercines paslaptis, know-how);
- (g) apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos.

Toks skirstymas remiasi tam tikrose tarptautinėse sutartyse įtvirtintu reguliavimu. Štai pagal jau minėtos Konvencijos, steigiančios Pasaulio intelektinės nuosavybės organizaciją 2 (viii) straipsnį intelektinė nuosavybė, apima teisės į: literatūros, meno ir mokslo kūrinius; atlikėjų atlikimus, fonogramų gamintojų fonogramas (garso įrašus), transliuojančiųjų organizacijų radijo ir televizijos transliacijas; bet kokių žmogaus veiklos sričių išradimus;

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

mokslinius atradimus; pramoninius pavyzdžius ir modelius; prekių ir paslaugų ženklus, firmos vardus ir komercinius žymėjimus; apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos; taip pat visas kitas teises, kurios atsiranda iš intelektinės veiklos pramoninėje, mokslo, literatūros ir meno srityje. Panašiai intelektinė nuosavybė apibūdinama ir TRIPS sutartyje. Aiškinant šios sutarties normas sistemiškai, intelektinė nuosavybė apima visas jos rūšis, kurios yra sutarties II dalies 1-7 skyrių reguliavimo dalyku (TRIPS sutarties minėtuose skyriuose reguliuojamos tokios intelektinės nuosavybės rūšys: autorių teisės ir gretutinės teisės (9-14 str.), prekių ženklai (15-21 str.), geografinės nuorodos (22-24 str.), pramoninis dizainas ir modeliai (25-26 str.), patentai (27-34 str.), puslaidininkinių gaminių topografijos (35-38 str.), komercinės paslaptys (39 str.)).

Pramoninės nuosavybės teisių apsauga taikoma objektams, kurie gali būti naudojami pramoninėje, kokioje nors gamybinės, komercinės praktikos srityje, t. y. kiekvienas pramoninės nuosavybės objektas yra naudojamas minėtose srityse ir būtent dėl to jis turi vertę. Šis koncepcinis pramoninės nuosavybės objektų apsaugos pagrindas yra bendras jiems visiems. Tačiau kiekvienas iš pramoninės nuosavybės objektų apsauga skiriasi.

1. **Patentų teisė** saugo *techninio pobūdžio išradimus* (techninius problemų sprendimus). Dėl to kartais teisės į išradimus dar vadinamos *techninio pobūdžio apsaugos teisėmis*. Išradimų patentas yra pramonėje ar kitose srityse galimų naudoti naujų, atitinkančių išradimo lygį techninių sprendimų apsaugos forma.

Specialiomis šios srities teisėmis galima laikyti ir **teises į augalų veisles**, ir **teises į puslaidininkinių gaminių topografijas**. Tačiau šių apsaugos sričių patentų teisė neapima, o jos reguliuojamos atskirais įstatymais. Augalų veislių apsaugos dalyku yra *naujos augalų veislės*, o puslaidininkinių gaminių topografijų apsaugos dalyku yra *mikroelektroninių puslaidininkinių gaminių trimatės struktūros*. Visiems šiems objektams būdinga tai, kad jie atsiranda kaip tam tikro techninio mokslinio pobūdžio kūrybos rezultatai.

2. **Dizaino teisės** apsaugos dalyku yra *gaminių* (indų, vazų, baldų, drabužių, kitokių gaminių) dizainas, t. y. *estetinis išorinis vaizdas*. Dizainas suprantamas kaip viso gaminio ar jo dalies vaizdas, sudarytas iš gaminio ir (arba) jo ornamentikos specifinių savybių (linijų, kontūrų, spalvų, formos, tekstūros ir (arba) medžiagos).

3. **Prekių ženklų teisė** saugo *žymenis*, kuriais žymimos vieno subjekto prekės ar paslaugos. Prekių ženklu laikomas bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų ir kuris gali būti pavaizduojamas grafiškai. Taip pat speciali apsauga taikoma **kitiems žymenims**: *juridinių asmenų pavadinimams* (firmų vardams), *komercinės veiklos žymėjimams* (pvz., parduotuvės ar viešbučio žymuo, kuris nebūtinai turi būti ar sutapti su prekių ženklu ar juridinio asmens pavadinimu).

Taip pat atskirai saugomos **geografinės nuorodos** ir jų speciali rūšis - **kilmės vietos nuorodos**. Geografinė nuoroda - tai žymuo (vietovardis ar kitas žodis), kuriuo žymimos prekės, ir pagal kurį galima nustatyti, kad prekė kilusi iš tam tikros teritorijos, regiono ar vietovės, taip siekiant nurodyti specifinę jų kilmės vietą, sąlygojančią tos prekės kokybę, reputaciją ar kitas esmines savybes, būdingas tik šiai geografini vietai.

4. **Komercinės paslaptys ir know-how**. *Komercinės paslaptys* saugomos dėl to, kad jos turi tikrą ar potencialią komercinę vertę, ir jos nėra žinomos ir laisvai prieinamos tretiesiems asmenims. *Know-how* yra informacija, kuri vertinga dėl jos pritaikymo praktikoje, nesvarbu ji viešai prieinama ar ne. Pažymėtina, kad know-how gali būti saugoma ir kitų intelektinės nuosavybės objektų forma: pavyzdžiui, jeigu tokia informacija yra viešai nepaskelbta, tai gali būti saugoma kaip komercinės paslaptys, taip pat tokio pobūdžio informacija gali būti

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete saugoma ir kaip autorių teisių objektai (pvz., mokslo kūriniai), informacija gali būti išreikšta, pavyzdžiui, paraiškose registruoti patentą.

5. **Apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos** tikslas bendriausia prasme - *suteikti efektyvią apsaugą nuo bet kokio konkurencijos veiksmo, prieštaraujančio sąžiningos komercinės veiklos papročiams*. Esminis skirtumas nuo kitų daugumos intelektinės nuosavybės teisių yra tas, kad apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos instituto pagrindu neįgyjamos išimtinės teisės į kokius nors objektus ar veiklos rezultatus, o skirtas saugoti sąžiningą konkurenciją kaip tokią, t. y. draudžia neigiamą poveikį sąžiningai konkurencijai darančius veiksmus. Nesąžiningos konkurencijos objektu yra ne tik teisinė konkurentų apsauga, bet ir tokiu pačiu lygiu – vartotojų, o taip pat visos visuomenės apsauga nuo piktnaudžiavimų, iškraipymų, klaidinimų, pasinaudojimų kito subjekto reputacija, komercinėmis paslaptimis ir kitokių kenkimų konkurencijos laisvei.

Apibendrinimas:

Intelektinės nuosavybės teisė yra *privatinės teisės institutas*, kuri galima apibūdinti kaip sistemą teisės normų, reguliuojančių teises į įstatymų ir tarptautinių sutarčių pripažįstamus intelektinės veiklos rezultatus ir su jais susijusius objektus. Šis *institutas skirstomas į du poįstatyčius*: autorių teisė ir pramoninės nuosavybės teisė.

3. Autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių koncepciniai skirtumai

Nežiūrint to, kad autorių teisė ir pramoninės nuosavybės teisė yra vieno instituto – intelektinės nuosavybės teisės – šios teisės skiriasi esminiais požymiais.

1. Apsaugos tikslas.

Minėta, kad autorių teisės apsauga skirta saugoti kūrėjų teises literatūros, mokslo ir meno srityje, ir ši apsauga taikoma nepriklausomai nuo to, ar kūrinys bus naudojamas komercinėje apyvartoje ar pramoninėje veikloje. Tuo tarpu pramoninės nuosavybės teisių apsaugos pagrindinis tikslas ir funkcija yra suteikti apsaugą tiek, kiek reikia apsaugoti teisių turėtojų interesus pramoniniame, komerciniame produktų naudojime, gamyboje ir prekių (paslaugų) ar verslo subjektų žymėjime. Taigi, pagal autorių teisę saugomų teisių apsauga pasireiškia kultūrinėje srityje, ir autorių teisėms suteikiamos apsaugos pagrindu skatinamas kūrybos ir kultūros vystymasis, o pramoninės nuosavybės teisių apsauga yra technikos, pramonės ir prekybos srityje ir šios apsaugos pagrindu vyksta technikos pažanga, pramonės ir prekybos vystymasis. Toks teisių į pramoninės nuosavybės objektus apsaugos tikslas aiškiai atsispindi ir atskirų pramoninės teisės objektų apsaugą reglamentuojančiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, patentas už išradimą galės būti išduodamas, jeigu jis atitiks patentabilumo reikalavimus, iš kurių vienas yra išradimo pramoninis pritaikomumas, t. y. išradimas turi būti toks, kad jį būtų galima pagaminti ar panaudoti pramonėje, žemės ūkyje, sveikatos apsaugos srityje ar kitose srityse (Patentų įstatymo 2 str. 1 d., 5 str.). Prekių ženklo pagrindinė funkcija yra skiriamoji arba kilmės, t. y. jis skirtas tam, kad vartotojas galėtų atskirti vieno gamintojo prekes (paslaugas) nuo kito gamintojo prekių (paslaugų) (Prekių ženklų įstatymo 2 str. 1 d.)⁵. Todėl jau vien dėl to akivaizdu, jog prekių ženklas naudojamas žymėti prekes (paslaugas), o tai reiškia, jog apsauga įgauna prasmę, kai ženklas ir juo žymimos prekės dalyvauja komercinėje veikloje, prekyboje. Net prekių ženklo savininko išimtinės teisės susijusios su leidimu ar draudimu naudoti tokį patį ar klaidinamai panašų žymenį kitam asmeniui

⁵ Žr. taip pat ETT sprendimus: 1978 m. gegužės 23 d. byloje C-102/77, *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Centrafarm* (1978), ECR I-1139; 2002 m. lapkričio 12 d. byloje C-206/01, *Arsenal Football Club Plc v. Matthew Reed*.

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

komercinėje veikloje (Prekių ženklų įstatymo 38 str. 1 d.), o, jeigu penkerius metus iš eilės ženklas nenaudojamas žymėti prekių, kurioms žymėti jis buvo įregistruotas, arba penkerius metus nuo registracijos nepradedamas naudoti komercinėje veikloje, tai tokio ženklo registracija gali būti panaikinama (Prekių ženklų įstatymo 47 str. 2 d.). Visa tai rodo, kad išimtinės teisės suteikiamos, būtent, naudojimui tokių objektų pramoninėje, komercinėje veikloje.

Taip pat pažymėtina, kad autorių teisės yra žymiai labiau susijusios su autoriaus asmeniu, nes, ypač literatūros ir meno kūriniuose atsispindi kūrėjo asmenybė, jo jausmai, mintys, patirtis, požiūriai. Dėl to saugomi kūrėjo asmeniniai neturtiniai interesai, ir asmeninės neturtinės teisės kontinentinėje Europoje pripažįstamos pirminėmis teisėmis. Pramoninės nuosavybės teisėje, nežiūrint į tai, kad taip pat kai kuriais atvejais saugomi asmeniniai neturtiniai interesai (pvz., išradėjas turi teisę reikalauti, kad jo vardas būtų nurodytas patentinėje paraiškoje ir patente (Patentų įstatymo 9 str. 1 d.), dizaineris taip pat turi teisę į savo vardo nurodymą, o taip pat dizaino neliečiamumą (Dizaino įstatymo 14 str. 1, 4 d.), tačiau visa apsaugos esmė visgi koncentruojasi ties objektų naudojimu komercinėje veikloje.

2. Išimtinių teisių įgijimo sąlygos ir tvarka.

Esminis skirtumas tarp autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių apsaugos – *specialios teisių įgijimo tvarkos (procedūros) buvimas*. Autorių teisės atsiranda *nuo to momento, kai sukuriama kūrinys ir jis išreiškiamas objektyvia forma* (gretutinės teisės atitinkamai – atlikėjo - nuo atlikimo, fonogramos gamintojo – nuo fonogramos pagaminimo, transliuojančios organizacijos – nuo transliacijos atlikimo, audiovizualinio kūrinio pirmojo įrašo gamintojo – nuo įrašo pagaminimo). Kad atsirastų šių teisių apsauga, nereikia atlikti jokių formalumų, valstybės institucijos neturi išduoti jokių papildomų specialių aktų. Autorių teisės ir gretutinės teisės atsiranda įvykus minėtiems juridiniams faktams jas reglamentuojančio įstatymo pagrindu. Daugelio *pramoninės nuosavybės teisių atveju, teisės atsiranda tik įregistravus atitinkamą pramoninės nuosavybės objektą valstybės kompetentingoje institucijoje ir šiai išdavus atitinkamą dokumentą*, patvirtinantį, kad pareiškėjui suteikiamos išimtinės teisės į jo įregistruotą pramoninės nuosavybės objektą. Kitaip tariant, tik įvykdžius įstatymų nustatytus formalumus. Štai norint gauti išradimo patentą ir įgyti išimtinės teises į patentą, būtina paduoti patentinę paraišką Valstybiniam patentų biurui (jeigu norima gauti Europos patentą – atitinkamai Europos patentų tarnybai, vadovaujantis Europos patentų konvencija), kad ši institucija įregistruotų išradimą patentų registre ir išduotų patentą (Patentų įstatymo 10, 22, 23 str.). Tam, kad subjektas įgytų išimtinės teises į dizainą, jis taip pat privalo paduoti paraišką Valstybiniam patentų biurui, o šis įregistruoja dizainą dizaino registre ir išduoda registracijos liudijimą⁶ (Dizaino įstatymo 16, 21 str.). Panaši procedūra yra ir išimtinių teisių į prekių ženklą įgijimo atveju (Prekių ženklų įstatymo 11, 16 str.). Tiesa, išimtinės teisės į prekių ženklą Lietuvoje gali įgyjamos ne tik registracijos būdu, bet ir pripažinus teismo tvarka ženklą plačiai žinomą (Prekių ženklų įstatymo 9 str.)⁷. Tačiau, yra pramoninės nuosavybės teisių, kurių apsauga nesiejama su registracija. Tai taikoma, pavyzdžiui, apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos arba komercinių paslapčių apsaugos atveju. Iš dalies tą galima būtų pasakyti ir apie teises į juridinio asmens pavadinimą, kuris atskirai nuo juridinio asmens neregistruojamas, tačiau vis vien jo registracija vykdoma kartu su juridinio asmens registravimu Juridinių asmenų registre (CK 2.39 str. 4 d.).

⁶ Norint įregistruoti ir įgyti išimtinės teises į Bendrijos dizainą, paraišką reikia paduoti Vidaus rinkos (prekių ženklai ir dizainai) harmonizavimo tarnybai Alikantėje, vadovaujantis 2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizainų.

⁷ Norint įregistruoti ir įgyti išimtinės teises į Bendrijos prekių ženklą, paraišką reikia paduoti Vidaus rinkos (prekių ženklai ir dizainai) harmonizavimo tarnybai Alikantėje, vadovaujantis 1993 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 40/94 dėl Bendrijos prekių ženklo.

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

3. Teisinės apsaugos atsiradimo reikalavimai (sąlygos).

Skiriasi autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių apsaugos atsiradimo sąlygos. Kad atsirastų autorių teisių apsauga, kūrinys turi būti originalus asmeninės intelektinės veiklos rezultatas. Be to, kaip toliau bus analizuojama, autorių teisė saugo išraiškos formos originalumą, bet ne kūrinyje išdėstytas mintis, idėjas. Tuo tarpu, pavyzdžiui, patentų teisė saugo naujas išradėjo išrastas technines idėjas, t. y. viena iš būtinų sąlygų išradimo apsaugai atsirasti yra objektyvus išradimo (idėjos) naujumas. Be objektyvaus naujumo, kad atsirastų teisių į išradimą apsauga, būtina, kad išradimas būtų išradimo lygio (ne akivaizdus) ir turėtų pramoninį pritaikomumą (Patentų įstatymo 2 str. 1 d.). Teisių į prekių ženklą atsiradimo sąlygos irgi yra visiškai kitokios, negu, kad teisių į kūrinį. Kad žymuo būtų įregistruotas prekių ženklu ir taip atsirastų išimtinės teisės į jį, žymuo turi turėti skiriamąjį požymį ir gali būti pavaizduotas grafiškai, taip pat neturi būti nustatyti kiti absoliutūs atsisakymo registruoti jį prekių ženklu pagrindai (Prekių ženklų įstatymo 6 str. 1 d.). Dizaino atveju vėlgi yra specialios apsaugos sąlygos – naujumas ir individualiosios savybės (Dizaino įstatymo 4 str. 2 d.).

4. Teisių galiojimo (apsaugos) terminai.

Skiriasi ir išimtinių teisių į intelektinės nuosavybės objektus apsaugos terminai. Bendriausia prasme autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminai ilgesni, negu, kad daugelio pramoninės nuosavybės teisių. Autorių ir atlikėjų asmeninių neturtinių teisių apsauga galioja neterminuotai, o autorių turtinės teisės – visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po jo mirties, gretutinės teisės – 50 metų nuo atitinkamų Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 59 straipsnyje numatytų juridinių faktų. Žymiai trumpiau saugomos išimtinės teisės į patentą (20 metų) ir į dizainą (5 metai, turint galimybę dar keturis kartus pratęsti apsaugos terminą po penkis metus, t. y. maksimaliai 25 metus). Teisės į prekių ženklą suteikiamos pirmiausiai 10 metų, vėliau galima neribotą kiekį kartų po dešimt metų kas kartą pratęsti apsaugos terminą, todėl apsaugos maksimalus terminas nėra nustatytas. Nėra nustatytų jokių apsaugos terminų teisėms į juridinio asmens pavadinimą, komercines paslaptis.

Apibendrinimas

Intelektinės nuosavybės objektas	Teisinio reguliavimo pagrindas	Apsaugos objektas	Apsaugos įgyjimo procedūrinės sąlygos	Apsaugos esmė
Patentai	Patentų įstatymas, Europos patentų konvencija	Techninis išradimas	Privalomas registravimas Valstybiniame patentų biure; Europos patentas – Europos patentų tarnyboje. Galima tarptautinė registracija.	Išimtinės teisės
Augalų veislės	Augalų veislių įstatymas ES – Bendrijos augalų veislių reglamentas	Naujos augalų veislės	Privalomas registravimas	Išimtinės teisės

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

Puslaidininkių gaminių topografijos	Puslaidininkinių gaminių topografijų apsaugos įstatymas	Mikroelektroninės trimatės puslaidininkinių gaminių struktūros	Privalomas registravimas Valstybiniame patentų biure	Išimtinės teisės
Prekių ženklai	Prekių ženklų įstatymas Bendrijos prekių ženklas – Bendrijos prekių ženklų reglamentas	Žymenys, kuriais žymimos prekės ar paslaugas, ir kurie skirti atskirti vieno subjekto prekes (ar paslaugas) nuo kito subjekto prekių (ar paslaugų)	Privalomas registravimas: Valstybiniame patentų biure, Bendrijos prekių ženklo – Vidaus rinkos harmonizavimo tarnyboje. Galima taip pat tarptautinė registracija. Jeigu teismas pripažįsta prekių ženklą plačiai žinomą, tai registracija neprivaloma.	Išimtinės teisės
Geografinės nuorodos		Žymuo, kuriuo žymimos prekės, ir pagal kurį galima nustatyti, kad prekė kilusi iš tam tikros teritorijos, regiono ar vietovės.		Išimtinės teisės nesuteikiamos, bet galima drausti naudoti žymenį tam asmeniui, kuris neturi teisės jo naudoti
Kiti komerciniai žymenys: Juridinių asmenų pavadinimai (firmų vardai) Kiti komerciniai žymėjimai	CK		Registruojami kartu su juridiniu asmeniu Neprivaloma	Išimtinės teisės Išimtinės teisės
Dizainas	Dizaino įstatymas ES – Bendrijos dizaino reglamentas		Nacionalinio dizaino - privaloma registracija Valstybiniame patentų biure Bendrijos dizainas: registruotas dizainas – registracija privaloma Vidaus rinkos	Išimtinės teisės

© Vytautas Mizaras. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Naudojimas galimas tik mokymosi tikslais; draudžiamas bet koks viešas naudojimas, inter alia platinimą, skelbimą elektroniniais ryšiais asmenims, nesusijusiems su Intelektinės nuosavybės teisės dalyko studijomis Vilniaus universiteto Teisės fakultete

			harmonizavimo tarnyboje Galima tarptautinė registracija	
Komercinės paslaptys, know- how	CK	Informacija, turinti vertę ir galinti būti pritaikoma praktinėje veikloje	Nėra registracijos	Išimtinės teisės
Apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos	Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, CK, Konkurencijos įstatymas	Sąžininga konkurencija – saugoma nuo bet koko konkurencijos veiksmo, prieštaraujančio sąžiningos komercinės veiklos papročiams	Nėra registracijos	Teisės drausti veiksmus
Autorių teisės	Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas	Teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius	Nėra registracijos; saugomos nuo kūrinių sukūrimo ir išreiškimo kokia nors objektyvia forma	Išimtinės teisės
Gretutinės teisės (tarp jų ir <i>sui generis</i> duomenų bazių gamintojų teisės)	Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas	Teisės į gretutinių teisių objektus	Nėra registracijos; saugomos nuo įstatyme numatyto juridinių faktų (pvz., nuo atlikimo arba nuo jo įrašo padarymo ir pan.)	Išimtinės teisės